– процес культурно-ціннісної взаємодії між європейською і китайською цивілізаціями має глибоку історію, яка сягає своїми витоками третього тисячоліття до нашої ери;

– протягом всієї історії між двома цивілізаціями були установлені міцні соціокультурні зв'язки, які в кінцевому результаті, незважаючи на складність взаємин, призвели до інтелектуального та культурно-духовного збагачення обох цивілізацій;

– на сьогоднішній день пропагована КНР ідея «Один пояс – один шлях» значно посилює соціокультурну взаємодію між європейською та китайською цивілізаціями, виводячи її на новий рівень.

Використані джерела та література:

1. Дэн Сициань. Укреплять дух Шелкового пути. Вместе строить Великий шелковый путь // Китай. 2014. №7 (105). С. 4.
2. Ван Ивэй. Мудрость Китая послужит мировому развитию // Китай. 2016. №9 (131). С. 4.
3. Рерих Н. Шамбала. М.: Евразия, 2017. 146 с.
4. Васильев Л. Социальная структура и социальная мобильность на традиционном Востоке / Классы и сословия в докапиталистических обществах Азии. Проблемы социальной мобильности. М., 1986. С. 42-49.
5. Кожин П. Китай на пути к возрождению // Китай. 2014. № 7 (105). С. 15
6. Гегель Г. Философия права. Спб., 1993. 480 с.
7. Чжан Цзывей. Вглубь истории формирования Китая // Китай. 2016. № 6 (128). С. 15.
8. Монтескье Ш. О духе законов / Избранные произведения. М.: Госполитиздат, 1955. 803 с.
9. Руссо Ж. – Ж. Рассуждения о науке и искуствах / Трактаты. М.: Наука, 1969. 704 с.
10. Вольней К. Руины, или Размышления о революции империй. М., 1928. 234 с.
11. Ионов А. Мудрость китайской науки // Китай. №9 (131). 2016. С. 74-75.

УДК 001.92 : 001.32 (4)

Мирончук О. А.

ЄВРОПЕЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ ОРГАНІЗАТОРІВ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ЗАХОДІВ (EUSEA): НОВИЙ ДОСВІД І НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ НАУКИ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

В статті аналізується досвід Європейської асоціації організаторів науково-популярних заходів (European Science Events Association – EUSEA) з популяризації науки. Охарактеризовано основні форми та методи діяльності EUSEA в справі популяризації наукових досліджень. З'ясовано можливості поширення серед української наукової спільноти європейського досвіду формування науково світоглядних орієнтирів суспільства, а також простежено активні трансформації, які переживає зараз популяризація наукової діяльності. Проаналізовано типологію сучасних форм популяризації науки. Наведено власний практичний досвід у цій сфері, здобутий в ході

підготовки та проведення Всеукраїнських фестивалів науки.
Ключові слова: *європейський досвід, популяризація науки, суспільне розуміння науки, EUSEA, доповідь Бодмера, діалог науки та суспільства, глобалізація, глобалізований світ, фестиваль науки.*

Мирончук О. А. Европейская ассоциация организаторов научно-популярных мероприятий (EUSEA): новый опыт и новые возможности для популяризации науки в глобализированном мире. В статье анализируется опыт Европейской ассоциации организаторов научно-популярных мероприятий (EUSEA) по популяризации науки. Охарактеризованы основные формы и методы деятельности EUSEA в деле популяризации научных исследований. Выяснены возможности распространения среди украинского научного сообщества европейского опыта формирования научно мировоззренческих ориентиров общества, а также прослежены активные трансформации, которые переживает сейчас популяризация научной деятельности. Проанализирована типология современных форм популяризации науки. Представлен личный практический опыт в этой сфере, полученный в ходе подготовки и проведения Всеукраинских фестивалей науки.
Ключевые слова: *европейский опыт, популяризация науки, общественное понимание науки, EUSEA, доклад Бодмера, диалог науки и общества, глобализация, глобализированный мир, фестиваль науки.*

Olena Myronchuk. European Science Events Association (EUSEA): new experience and new opportunities for the popularization of science in a globalized world. The article analyzes the experience of the European Science Events Association (EUSEA) on the popularization of science. The main forms and methods of EUSEA activity on the popularization of scientific research are described. The potentiality of propagation the European experience on formation the scientific world outlook orientations of the society among the Ukrainian scientific community has been clarified, and active transformations of popularization of scientific activity are explored. The typology of modern forms of science popularization is analyzed. The personal practical experience in the sphere of popularization of science, obtained during the preparation and holding of All-Ukrainian Science Festivals, is presented.
Keywords: *European experience, popularization of science, public understanding of science, EUSEA, Bodmer Report, dialogue of science and society, globalization, globalized world, science festival.*

Складність структури науки обумовила розмаїтість визначень її предмету. Вихідною основою розуміння науки є сама наукова діяльність, наукова творчість, а також вивчення загальних та специфічних законів природи і суспільства.

Підкреслюючи гетерогенність науки і надзвичайну складність її за своєю структурою, дослідники виділяють більше десяти, принаймні 11 її аспектів: своєрідний вид і система знань; специфічний спосіб пізнавальної діяльності; особливий соціальний інститут; система різних культурно-історичних типів; різні види наукової діяльності (що включають пізнавальну, практичну, організаційну, інноваційну тощо); різні області і наукові дисципліни; емпіричні, теоретичні, метатеоретичні рівні знання; безліч цінностей і регулятивів діяльності, таких як істина, користь, обґрунтування, доказ; система різних методів і наукових дисциплін; просторова різноманітність (глобальні, національні, регіональні науки); система інтеорізації знання (наукові видання, журнали, конференції тощо) [1, с. 27].

Окрім того, найважливішою особливістю розвитку сучасної науки визначається різке посилення такої її складової, як науково-інноваційна діяльність, яка надає дедалі більшого впливу на прогрес у всіх основних сферах життєдіяльності суспільства [2, с. 148].

З іншого боку, самі вчені усвідомлюють і наголошують на тому, що на відміну від спорту, масової культури та політики пересічному громадянинові важко пояснити доступною мовою важливість і необхідність розвитку науки, якщо держава претендує на визначення «цивілізована» [3].

Загальновідомо, що стан та розвиток науки, отримання та реалізація її здобутків є надзвичайно важливими для розвитку суспільства. Тому визначення шляхів, темпів і способів розвитку науки, а також акцентування уваги на значенні науки в житті суспільства, популяризація науки є однією з найгостріших проблем сучасності.

Попри накопичений сьогодні певний творчий доробок науковців, присвячений різним аспектам популяризації науки, зокрема, П. Бовлера [4], М. Головка [5], Н. Дівеєвої [6], М. Загідулліної [7], Г. Корнеліса [8], Б. Пастухової [9], К. Сагана [10], Ю. Хабермаса [11], А. Челтибашева та І. Курляндської [12] у сучасній вітчизняній науці вивчення багатьох конкретних спрямувань розвитку та формування високого іміджу науки в національній самосвідомості, за незначним винятком, перебуває поки що поза увагою українських дослідників.

Сьогоднішнє суспільство переживає серйозні динамічні зміни, зумовлені складною сукупністю технологічних, соціально-політичних, економічних факторів. Наука в цих змінах відіграє провідну роль, і значимість її ролі постійно зростає. Тому виявляються надзвичайно важливими питання про те, як представлена наука в суспільній свідомості й за допомогою яких інструментів можна коригувати її образ, впроваджуючи інновації, протидіючи поширенню недостовірних знань і помилкових уявлень, а також сприяти більш здоровим і конструктивним відносинам між наукою і суспільством.

Актуальність дослідження обумовлена активними трансформаціями, які зараз переживає популяризація науки. Найважливішими факторами, що викликають ці зміни, є технологічні новації, перш за все ті, які стосуються способів поширення інформації, а також перехід до ринкової економіки, що стався кілька десятиліть тому. Якщо вплив нових інформаційних технологій є чинником оновлення популяризаторської діяльності, то трансформація під впливом ринкових відносин – це фактор, більш значущий для української наукової спільноти в силу суспільно-політичних змін останніх десятиліть і пов’язаних з ними нових викликів для популяризації вітчизняної науки. Щоб відповісти на ці виклики правильно і результативно, необхідно мати системне знання про популяризацію науки, а також про передовий європейський досвід у цій сфері.

Мета статті – проаналізувати досвід Європейської асоціації організаторів науково-популярних заходів (European Science Events Association – EUSEA) з популяризації науки та охарактеризувати основні

форми та методи діяльності EUSEA в справі популяризації наукових досліджень. Окрім того, ми спробуємо з'ясувати можливості поширення цього досвіду для української наукової спільноти.

Одним з проявів системного знання про популяризацію науки є класифікація її форм, яка б давала розуміння можливостей поширення науково-популярної інформації для тих, хто цим займається.

У загальному вигляді цілями популяризації науки є: 1) популяризація з метою інформування широких верств населення про наукові винаходи та відкриття, про діяльність наукових колективів, установ і окремих вчених; 2) популяризація з метою роз'яснення суті складних явищ, представлення наукової інформації в доступній, зрозумілій формі; 3) популяризація за допомогою використання цікавих образів та художніх засобів з метою залучення молоді до світу винаходів і відкриттів; 4) популяризація з метою навчання будь-якої сфери знання або фрагменту знання, що часто може відіграти роль ефективної профорієнтації молоді.

Наука була й залишається однією з рушійних сил суспільного розвитку. Сьогодні ми можемо говорити про амбівалентність ролі науки в житті людства: з одного боку, її досягнення сприяють вирішенню соціальних проблем, а з іншого – сучасна наука та її техніко-технологічні втілення спричиняють низку соціальних проблем, які раніше були невідомі людству.

Для розвитку науки в країні важливі не тільки гроші, – вважає британський вчений українського походження Леонід Пономаренко, який працює в університеті Ланкастера. Наукова група, у складі якої він працював, у 2004 р. відкрила графен і через шість років отримала за це Нобелівську премію з фізики. Отож, банальною була б відповідь, що для розвитку української науки не вистачає лише фінансування. Самі ж вчені бачать проблему набагато глибше. Це не лише питання організації наукового процесу чи навіть менталітету. Передусім політики, бізнесмени і суспільство повинні розуміти, що країні це потрібно, що без цього просто не вижити. А для початку достатньо просто запозичити європейський досвід, зрозуміти і засвоїти європейські цінності і правила. Лише в цьому випадку наука в Україні може стати частиною європейського науково-дослідницького простору. Вчений переконаний, що якби держава підтримувала різні наукові ініціативи, науково-популярні конференції, то це привернуло б увагу значної кількості молоді та було б значним кроком у цивілізоване майбутнє [13].

Одним зі шляхів підвищення інтересу до дослідницької і наукової діяльності в суспільстві є проведення різних заходів, спрямованих на популяризацію наукових знань і досягнень. До таких дієвих форм роботи, на нашу думку, можна віднести створення як тимчасово діючих, так і постійних тематичних виставок, експозицій, присвячених досягненням науки і техніки в різних сферах знання та їх практичному застосуванню, а також проведення комплексних заходів, таких як День знань, Дні науки, Фестиваль науки.

Надзвичайно важливим чинником у справі популяризації науки є взаємодія журналістів з ученими, на що останні самі звертають увагу [14]. У цьому випадку показовим є досвід Великої Британії.

У 1831 р. була створена Британська асоціація сприяння розвитку науки (British Association for the Advancement of Science – BA; з 2009 р. – Британська наукова асоціація (British Science Association – BSA)). Основним завданням асоціації було продемонструвати суспільству важливість науки в житті держави, забезпечити організаційну й фінансову підтримку досліджень та допомогти поширенню наукової інформації. За підтримки асоціації у Великій Британії стали проводитися й набувати все більшої популярності публічні лекції, дискусії, демонстрації дослідів. Згодом ці заходи набули нової організаційної форми, їх стали називати фестивалями науки [15, с. 27].

У країнах Європи проведення фестивалів науки набуло найбільшого поширення протягом останніх десяти-п'ятнадцяти років. Також фестивалі стали популярними у США, Канаді, Китаї, Росії. Для нашої країни це відносно нова форма популяризації знань [16, с. 20].

Україна долучилася до фестивального руху у 2007 р., коли за ініціативи Національної академії наук України було проведено І Всеукраїнський фестиваль науки, в організації якого взяла також активну участь Британська Рада в Україні.

В травні 2018 р. відбудеться вже XII Всеукраїнський фестиваль науки. Протягом дванадцяти років його організаторами разом з Національною академією наук України є Міністерство освіти і науки України; Міністерство молоді та спорту України, Національний центр «Мала академія наук України»; Національна академія медичних наук України; Національна академія педагогічних наук України; Національна академія аграрних наук України; Національна академія правових наук України; Національна академія мистецтв України; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка; Національний технічний університет України «КПІ».

Партнерами НАН України з організації та проведення Всеукраїнського фестивалю науки вже традиційно є Британська Рада, Посольство Французької Республіки в Україні, Посольство Федеративної Республіки Німеччина в Україні, Французький культурний центр, Інститут Франції, Німецька служба академічних обмінів DAAD.

Спільно з іноземними партнерами вперше в Україні було проведено «науковий пікнік», «науковий театр», «парадокс-шоу» та «наукові кафе».

Успішне проведення Всеукраїнських фестивалів науки продемонструвало корисність таких заходів. Діти та молодь потребують знань і експериментів, навчання і відкриттів через спілкування з науковцями, навчальні програми.

Всеукраїнський фестиваль науки з кожним роком згуртовує навколо себе дедалі більше молоді, яка прагне пізнавати нове, цікавиться тим, як побудований та розвивається світ. Фестиваль знайомить людей з тими, кому вони зобов'язані науково-технічним прогресом, допомагає формуванню в Україні середовища, сприятливого для результативних наукових колективів, розвиває діалог між науковим співтовариством, державою та суспільством.

Успішне проведення Всеукраїнських фестивалів науки демонструє великий інтерес громадськості до таких форумів та актуальність і значущість

популяризації науки для розвитку суспільства. З кожним роком кількість учасників і гостей фестивалю зростає. Це об'єктивно свідчить про підвищення інтересу до науки в українському суспільстві.

Усталеною є думка про те, що актуальність нового типу відносин між наукою і суспільством вперше була закріплена в доповіді Лондонського Королівського товариства «Розуміння науки суспільством», яка була підготовлена в 1985 р. ініціативною групою під керівництвом відомого британського вченого У. Бодмера [17].

Фактично доповідь Бодмера є одним з перших в новітній історії звернень вчених до глав урядів розвинених країн і широкої громадськості, яке конструктивно обґрунтовує необхідність цілеспрямованого формування у суспільства науково орієнтованих підвалин світогляду. Крім аналітичного розділу, вона містить ряд практичних рекомендацій урядовцям, представникам мас-медіа, наукових, освітніх і бізнес-співтовариств, підкреслює важливість розуміння науки, виходячи з того, що протягом всього свого життя люди залучені в процеси прийняття рішень, які зачіпають всі рівні і сторони життєдіяльності, і чим краще люди розуміють науку, тим більш правильні рішення вони приймають.

У цьому сенсі дослідники відзначають близькість ідеології доповіді У. Бодмера до уявлень Ю. Хабермаса про сцієнтизм і необхідність епістемологічної модернізації суспільства [11]. Однак, на відміну від ідей Ю. Хабермаса, доповідь значною мірою орієнтована на практику реалізації зазначених у ній положень [18].

В цілому ж основна ідея доповіді У. Бодмера зводиться до того, що краще розуміння науки в суспільстві буде відігравати одну з провідних ролей в його розвитку і, можливо, стане одним з основних елементів, що підтримують його процвітання. Таким чином, краще розуміння науки сприяє поліпшенню якості прийнятих рішень як на рівні окремих індивідів, так і на рівні всієї країни, і тим самим покращує якість життя [17, с. 31].

Після написання доповіді У. Бодмера пройшло більше тридцяти років. Однак, варто відзначити, що свого часу вона викликала досить широкий громадський резонанс, стала ідейною платформою цілого ряду національних і міжнародних наукових, державних і громадських комітетів, товариств і організацій, що підтримують ідею розвитку громадського розуміння науки, і досить серйозно вплинула на зміну ставлення, наприклад, державних академій по всьому світу до питань суспільної політики й формування суспільного розуміння науки.

За короткий термін були створені численні комітети при національних академіях та наукових товариствах, мета яких полягала в підтримці проекту громадського розуміння науки.

В даний час більшість цих комітетів перетворилися на серйозні організації, що мають самостійний статус, фінансування й спричиняють помітний вплив на політику, наприклад, Коаліція з громадського розуміння науки в США (Coalition on the Public Understanding of Science – COPUS) та Комітет з громадського розуміння науки у Великій Британії (Committee on

the Public Understanding of Science – COPUS); Австралійський Національний центр з підвищення обізнаності громадськості про науку (The Australian National Centre for the Public Awareness of Science – CPAS); Китайський науково-дослідний інститут популяризації науки (China Research Institute for Science Popularization – CRISP); Рамкові програми наукових досліджень і технологічного розвитку Європейського Союзу за напрямком «Наука і суспільство».

У 2001 р. з метою сприяння активізації діалогу між науковою спільнотою, засобами масової інформації та громадськістю була створена EUSCEA. Сьогодні її членами є понад 100 організацій з 36 країн світу. У 2008 р. НАН України стала членом цієї міжнародної організації.

Основним своїм статутним завданням асоціація вбачає сприяння «підвищенню обізнаності громадськості задля розуміння науки і техніки» і створення платформи для популяризації науки, налагодження діалогу між наукою і суспільством, дослідниками і громадянами, політиками та новаторами шляхом проведення різноманітних науково-популярних заходів, формат яких надзвичайно широкий [19].

Щорічно під егідою EUSCEA в Європі проводиться близько 60 фестивалів науки. За підтримки Єврокомісії вони проводяться в різних європейських країнах у різний час один за одним. Таким чином виникає так звана «карусель фестивалів науки», яка охоплює більшість країни Європи.

У 2006 р. EUSCEA вперше організувала Європейський фестиваль науки, який отримав назву WONDERS (Welcome of Observations, News and Demonstrations of European Research and Science – Ласкаво просимо в світ спостережень, відкриттів і демонстрацій європейських досліджень і науки). Організаторами і координаторами Європейського фестивалю стали EUSCEA, ECSITE (European Network for Science Centres and Museums – Європейська мережа наукових центрів і музеїв) та EUSJSA (European Union of Science Journalists' Associations – Європейське об'єднання асоціацій наукових журналістів).

У проведенні фестивалю взяли участь понад 20 європейських наукових організацій. Загалом в рамках цього проекту упродовж 2006 р. в Європі проведено 31 захід з популяризації науки. В другому Європейському фестивалі науки, який відбувся у 2007 р., взяли участь понад 30 наукових організацій з 25 країн Європи [16, с. 20-21].

Щорічні конференції EUSEA збирають близько 100 представників з майже 50 організацій із різних країн світу.

Створення таких міжнародних організацій, як EUSCEA, є свідченням глобалізації процесів популяризації науки та неможливості бути осторонь цих процесів, якщо держава прагне посісти гідне місце в світовій спільноті.

Навесні 2001 р. група ентузіастів в Гетеборзі, що займалася організацією таких науково-просвітницьких заходів, як тижні науки, наукові фестивалі, дні науки, вирішила, що настав час зібрати воєдино ідеї, інструкції та рекомендації, які допоможуть в організації таких «науково-просвітницьких подій», або «Science Communication Events» (SCE), як їх назвали самі члени

ініціативної групи.

Цей проект отримав підтримку Європейської комісії з тим, щоб люди змогли відвідати, проаналізувати і задокументувати численні європейські науково-просвітницькі події. Одним з результатів виконаної роботи стала Біла книга науково-просвітницьких подій в Європі, яка переслідувала такі цілі: оцінити поточний стан науково-просвітницьких подій в Європі; резюмувати стратегії зі створення нових науково-просвітницьких подій; упорядкувати рекомендації з підтримки існуючих науково-просвітницьких подій; зібрати і представити приклади позитивного досвіду та цінні ідеї; сприяти збільшенню співтовариства, пов'язаного з науково-просвітницькими подіями в Європі [20].

Біла книга призначалась в основному для професійних організаторів і фахівців в галузі освіти та науки: викладачів, журналістів, вчених та учнів – загалом для людей, які прагнуть поліпшити рівень «суспільної грамотності і розуміння природничих і гуманітарних наук та технологій», особливо в Європі, і, зрештою, але не в останню чергу, для європейських політиків і менеджерів компаній.

Біла книга популяризації науки, або ж дослівно «Науково-просвітницькі події в Європі. Біла книга», розроблена в 2005 р., описує європейський досвід популяризації науки – проведення різних науково-популярних заходів. Вона складається з трьох частин або 13 глав, що описують все від філософії і мети популяризації до прикладних моментів, пов'язаних зі специфікою менеджменту і фінансування науково-популярних проектів. До створення цієї книги долучилися Петер Реберник із Австрії, з яким ми підтримуємо тісні контакти, Магдалена Фікус із Польщі, з якою автору пощастило познайомитись 2008 р. на Манчестерському фестивалі науки, Анніка Лоцман-Даль (Швеція), Аннетт Сміт (Великобританія), Янник Вольтман (Нідерланди) та ще цілий ряд ентузіастів своєї справи.

Згідно з результатами дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у вересні 2017 р. на замовлення Громадської спілки «Форум Українського Партнерства» серед працівників наукових установ Дніпра, Києва, Львова, Одеси та Харкова, 86% опитаних вважають, що науковці повинні займатися популяризацією науки (читати відкриті лекції, видавати статті в ненаукових журналах, давати коментарі для ЗМІ, брати участь у телепрограмах тощо). Лише 5% висловили протилежну думку та 9% не змогли відповісти на це запитання. У свою чергу, 45% заявили, що особисто займаються популяризацією науки (21% – постійно, 24% – час від часу). Більше половини відповіли, що не ведуть такої діяльності [21].

Сьогодні маємо певні зрушення в сфері популяризації науки. Окрім Всеукраїнського фестивалю науки, Днів науки, наукових пікніків у вересні 2017 р. в Києві пройшла перша науково-популярна конференція під назвою «Brain&Ukraine», в ході якої вчені з України і різних країн світу просто і доступно розповідали про ті галузі науки, якими вони займаються. «Brain&Ukraine» – це нова комунікаційна платформа, що має на меті об'єднати світ науки із широкою аудиторією та згуртувати науково-

популярні ініціативи. Проект має на меті популяризувати науку в Україні та формувати новий науково-прогресивний осередок зацікавлених осіб. Організатори першої науково-популярної конференції «Brain&Ukraine» своїм проектом спонукають формувати майбутнє завдяки зверненню більшої уваги до фундаментальних та прикладних досліджень [22].

На нашу думку, перспективними для подальшого вивчення є такі напрями проблеми, як: дослідження впливу сучасних тенденцій розвитку суспільства, заснованого на знаннях, на формування наукового світогляду; розроблення пропозицій та першочергових заходів з розвитку і зміцнення наукового світогляду та популяризації науки і наукових знань в сучасних умовах; впровадження кращого європейського досвіду з популяризації науки, формування науково-світоглядних орієнтирів суспільства.

Все вищевикладене дозволяє дійти висновку, що однією з універсальних закономірностей ефективності науково-технічної політики є ставлення до науки як до одного з пріоритетів національного розвитку, а також створення високого іміджу науки в національній самосвідомості шляхом вдосконалення системи пропаганди її досягнень, запозичення передового світового досвіду, вдосконалення існуючих і впровадження нових форм популяризації науки.

Використані джерела та література:

1. Лебедев С. А. Структура науки // Вестник Московского университета. Серия 7: Философия. 2010. № 3. С. 26-50.
2. Трифонова М. К. Развитие науки в контексте глобализации // Культура народов Причерноморья. 2012. № 220. С. 145-148.
3. Черніга Роман. Наука в Україні: особливий шлях розвитку чи глибокий занепад? [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня: інформаційно-аналітичний тижневик. 2015. 12 червня (№ 21). URL http://gazeta.dt.ua/science/nauka-v-ukrayini-osobliviy-shlyah-rozvitku-chi-glibokiy-zanepad-_.html
4. Bowler Peter. Science for all: The Popularization of Science in Early Twentieth-Century Britain. Ch : University of Chicago Press, 2009. 352 p.
5. Головко Н. В. Неолиберальная концепция науки и сциентизм // Вестник НГУ. Серия: Философия / Новосиб. гос. ун-т. Новосибирск, 2013. Т. 11, вып. 1. С. 26-33; Головко Н. В. Наука в глобализирующемся мире: профессиональная деятельность или общественное благо? // Вестн. Новосиб. гос. ун-та. Серия: Философия. 2011. Т. 9, вып. 4. С. 22-29; Головко Н. В. Неолиберальная концепция науки и экономика знаний // Вестн. Новосиб. гос. ун-та. Серия: Философия. 2012. Т. 10, вып. 4. С. 57-63.
6. Дивеева Н. В. Основные направления воздействия новых информационных технологий на популяризацию науки // Известия Южного федерального университета. Филологические науки. 2014. № 2. С. 158-168; Дивеева Н. В. Рекреативная функция популяризации науки и формы её реализации // Известия вузов. Северо-Кавказский регион. Общественные науки. 2014. №2. С. 95-101; Дивеева Н. В. Научная популяризация как одна из актуальных задач журналистики в условиях высоких технологий и рыночной экономики // Акценты. Новое в массовой коммуникации: альманах. 2012. Вып. №7-8 (110-111). С. 13-17.
7. Загидуллина М. В. Мастерство популяризации науки как элемент профессиональной культуры современного журналиста // Современная журналистика: дискурс профессиональной культуры: Тематический сб. ст. и материалов / Под ред. проф. В. Ф. Олешко. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, Издательский дом «Филантроп», 2005. С. 218-226.

8. Cornelis Gustaaf. Popularization of Science: The Democratization of Knowledge in Perspective / Ed. Gustaaf Cornelis. Special issue of Communication and Cognition 29.2 (1996). P. 153-168.

9. Пастухова Б. П. Популяризации науки: компетенции научных журналистов // Вестник Воронеж. гос. у-та. Серия: Филология. Журналистика. 2017. № 2. С. 110-112.

10. Sagan Carl. The Demon-Haunted World: Science as a Candle in the Dark. New York: Randon House, 1996. 460 p.

11. Habermas J. Toward a Rational Society: Student Protest, Science, and Politics. Boston, MA : Beacon Press, 1971. 132 p.

12. Челтыбашев А. А., Курляндская И. П. Популяризация науки как средство повышения интереса молодежи к исследовательской деятельности [Електронний ресурс] // Фундаментальные исследования. 2014. № 5. С. 1325-1328. URL: https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=34092

13. Как украинской науке дорасти до мирового уровня – совет нобелевского лауреата. 17.09.2017 [Електронний ресурс] // Delo : [сайт]. URL: https://delo.ua/tech/leonid-ponomarenko-334360/

14. Как это – быть британским ученым. Интервью с физиком Леонидом Пономаренко. 1.10.2017 [Електронний ресурс] // Аргумент : [сайт]. URL: http://www.argumentua.com/stati/kak-eto-byt-britanskim-uchenym-intervyu-s-fizikom-eonidom-ponomarenko

15. Наумовець Антон, Мирончук Олена. Перший Всеукраїнський Фестиваль науки 2007 // Світогляд. 2007. № 4. С. 27-32.

16. Наумовець Антон, Мирончук Олена. Всеукраїнський фестиваль науки 2009 // Світогляд. 2009. № 5. С. 20-25.

17. The Public Understanding of Science. [Електронний ресурс] // Report of Royal Society. London, 1985. 41 p. URL: https://royalsociety.org /~/media/Royal_Society_Content /policy /publications /1985 / 10700.pdf

18. Головко Н. В., Рузанкина Е. А., Зиневич О. В. «Третья миссия» университета и проект общественного понимания науки: доклад Бодмера // Философия образования. 2014. № 6 (57). С. 77-93.

19. Eusea Statutes [Електронний ресурс] // European Science Events Association : [сайт]. URL: http://www.eusea.info/eusea-statutes/) (дата звернення 18.10.2016)

20. Janez Potocnik Science Communication Events in Europe. EUSCEA White Book [Електронний ресурс] // EUROPEAN COMMISSIONER FOR SCIENCE AND RESEARCH. Venna, 2005. 118 p. URL: http://www.eusea.info/wp-content/uploads/2016/10 /EUSEA_White_Book.pdf

21. Проблеми популяризації науки в Україні: думки науковців 10.10.2017 [Електронний ресурс] // Соціологічна группа Рейтинг: [сайт]. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/problemy_populyarizacii_nauki_v_ukraine_mysli_ucheny h.html

22. В Україні вперше відбулась наукова-популярна конференція Brain&Ukraine. 4.09.2017 [Електронний ресурс] // Радіо Свобода: [сайт]. URL: https://www.radiosvoboda.org /a/ 28714011.html